

ένα ευθύγραμμο τμήμα σε δύο ίσα μέρη, θα πρέπει [πρώτα] από τα άκρα του να χαραχτώ δύο τεμνόμενα τόξα [ίσων κύκλων] – αυτό το διδάσκουν βέβαια τα Μαθηματικά μόνο με συνθετικές προτάσεις· αλλά, εάν γνωρίζω ότι το σκοπούμενο αποτέλεσμα είναι δυνατόν να συμβεί μονάχα με την πράξη τούτη, τότε αποτελεί μιαν αναλυτική πρόταση ότι: Εάν θέλω εντελώς το αποτέλεσμα, θέλω και την πράξη που είναι απαραίτητη γι' αυτό. Πράγματι, το να νοώ κάτι ως αποτέλεσμα που είναι δυνατόν από εμένα κατά ορισμένο τρόπο, είναι ταυτόσημο με το να νοώ εμένα ως δρώντα κατά τον ίδιο τρόπο σε σχέση με το αποτέλεσμα αυτό.

Εάν ήταν τόσο εύκολο να υπάρξει μια ορισμένη έννοια της ευδαιμονίας, οι προσταγές της φρόνησης θα συνέπιπταν απολύτως με εκείνες της επιδεξιότητας και θα ήταν εξ' ίσου αναλυτικές. Πράγματι, σε αμφότερες τις περιπτώσεις θα ίσχυε εξ' ίσου: Όποιος θέλει τον σκοπό θέλει επίσης (σύμφωνα με τον Λόγο, κατ' ανάγκην) και τα μοναδικά μέσα για τον σκοπό αυτόν τα οποία ευρίσκονται στην εξουσία του. Δυστυχώς όμως η έννοια της ευδαιμονίας είναι μια τόσο αόριστη έννοια ώστε, μολονότι κάθε άνθρωπος επιθυμεί να την επιτύχει, εντούτοις ουδέποτε μπορεί να πει με ακρίβεια και σε συμφωνία με τον εαυτό του τι πραγματικά επιθυμεί και θέλει. Η αιτία αυτού είναι ότι όλα τα στοιχεία που αποτελούν την έννοια της ευδαιμονίας είναι συλλήβδην εμπειρικά, δηλαδή πρέπει να αντληθούν από την εμπειρία, και μάλιστα για την ιδέα της ευδαιμονίας απαιτείται ένα απόλυτο Όλον, ένα μέγιστο της ευημερίας στην παρούσα και σε κάθε μελλοντική μου κατάσταση. Αλλά είναι αδύνατον ακόμη και για το πιο διορατικό και συνάμα το πλέον ικανό, αλλά ωστόσο πεπερασμένο ον να σχηματίσει μιαν ορισμένη έννοια του τι πράγματι θέλει. Εάν θέλει πλούτο, πόση μέριμνα, φθόνο και επιβουλή δεν θα προξενούσε εις βάρος του! Εάν θέλει πολλή γνώση και σοφία, θα μπορούσε ίσως να αποκτήσει έτσι μιαν οξύτερη ματιά και να του παρουσιάζονται ακόμη φροβρότερα τα ωστόσο αναπόφευκτα δεινά, τα οποία τώρα παραμένουν ακόμη κρυμμένα, ή να του φορτώνουν οι επιθυμίες του, που του προξενούν ήδη αρκετά προβλήματα, ακόμη περισσότερες ανάγκες. Εάν θέλει μακροζωία, ποιος του εγγυάται πως δεν

θα είναι μια μακρά αθλιότητα; Εάν θέλει τουλάχιστον υγεία, πόσο συχνά δεν απέτρεψε η αδιαθεσία του σώματος από καταχρήσεις, στις οποίες θα είχε οδηγήσει η απεριόριστη υγεία κ.ο.κ.; Με λίγα λόγια, δεν είναι σε θέση να προσδιορίσει με πλήρη βεβαιότητα, σύμφωνα με κάποια αρχή, τι θα τον έκανε αληθινά ευτυχισμένο, επειδή θα χρειαζόταν για τούτο παντογνωσία. Συνεπώς, δεν μπορεί κανείς να πράττει σύμφωνα με ορισμένες αρχές, ώστε να είναι ευτυχισμένος, παρά μόνο σύμφωνα με εμπειρικές συμβουλές, λ.χ. της διαίτας, της οικονομίας, της ευγένειας, της συγκράτησης κ.ο.κ., για τις οποίες διδάσκει η εμπειρία πως κατά μέσον όρο προάγουν περισσότερο την ευημερία. Από τούτα προκύπτει ότι –για να μιλήσω με ακρίβεια– οι προσταγές της σύνεσης διόλου δεν μπορούν να επιτάσσουν, δηλαδή να παρουσιάζουν αντικειμενικά πράξεις ως πρακτικές αναγκαίες, και ότι πρέπει να θεωρούνται μάλλον ως συμβουλές (*consilia*)⁸³ παρά ως εντολές (*praeepta*)⁸⁴ του Λόγου· πως το πρόβλημα: Να προσδιορισθεί καθολικά και με ασφάλεια ποια πράξη θα προάγει την ευδαιμονία ενός ελλόγου όντος είναι εντελώς ανεπίλυτο επειδή η ευδαιμονία δεν αποτελεί ιδέωδες του Λόγου, αλλά της φαντασίας, το οποίο στηρίζεται μονάχα σε εμπειρικούς λόγους· και είναι μάταιο να προσδοκούμε πως αυτοί θα μπορούσαν να καθορίζουν μια πράξη με την οποία θα κατορθωνόταν η ολότητα μιας πραγματικά απέραντης σειράς συνεπειών. Πάντως, εάν δεχθούμε πως τα μέσα για την επίτευξη της ευδαιμονίας θα ήταν δυνατόν να αναφερθούν με βεβαιότητα, η προσταγή τούτη της φρόνησης θα ήταν μια αναλυτική πρακτική πρόταση, διότι διαφέρει από την προσταγή της επιδεξιότητας μόνο σε τούτο: Ότι στη δεύτερη ο σκοπός είναι απλώς δυνατός, ενώ στην πρώτη είναι δεδομένος· επειδή όμως και οι δύο προσταγές επιτάσσουν απλώς τα μέσα για εκείνο για το οποίο προϋποθέτομε ότι το θέλει κάποιος ως σκοπό, γι' αυτό η προσταγή που επιτάσσει

83. Anrathungen (*consilia*)· *consilium*: συμβουλή, γνώμη (όρος του ρωμαϊκού δικαίου).

84. Gebote (*praeepta*)· *praeeptum*: παράγγελμα, δίδαγμα, εντολή (όρος του ρωμαϊκού δικαίου).